

دانشجویان و اوقات فراغت

دکتر غلامعلی سرمد

دانشیار وزارت فرهنگ و آموزش عالی

چکیده

چگونگی گذران اوقات فراغت دانشجویان، موضوع تحقیق حاضر است. این تحقیق توصیفی است و به روش میدانی انجام گرفته و حاوی نتایج زیر است: عمده فعالیت‌های دانشجویان عبارت است از: مطالعه مطبوعات، ۹۳٪، گوش دادن به رادیو، ۳۳٪، رفتن به سینما، اندکی از دانشجویان. اهم آرزوهای دانشجویان، پرداختن به فعالیت‌های فرهنگی، هنری، سیاسی و ورزشی است. عمده مشکلات دانشجویان برای گذران اوقات فراغت عبارت است از: مشکلات مادی، اجتماعی، خانوادگی و تربیتی.

محقق برای گذران بهتر اوقات فراغت دانشجویان امور زیر را پیشنهاد می‌کند:

نمایش فیلم‌های مورد علاقه جوانان، تأمین خوابگاه در نزدیکی مراکز عمومی، ایجاد مراکز ورزشی در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی، ایجاد جذابیت در برنامه‌های رادیویی مناسب جوانان و توسعه کار دانشجویی.

کلید واژه‌ها: ۱- اوقات فراغت ۲- دانشجویان ۳- فعالیت‌های دانشجویان

۴- آرزوهای دانشجویان ۵- مشکلات دانشجویان.

◁ ۱. مقدمه

از قراین چنین بر می آید که نه فقط گذراندن اوقات فراغت از دیرباز مورد توجه اندیش مندان بوده، بلکه می توان حدس زد که مردم عادی نیز عملاً به آن توجه داشته اند. به بیان دیگر، نه تنها متفکران جامعه در این اندیشه بوده اند که برای پرکردن ساعات بیکاری مردم چه باید کرد، بلکه عامه مردم نیز گاه و بیگاه از خود می پرسیده اند: «حالا چه کنم؟»

از سوی دیگر، هرگاه در نگاهی گذرا این موضوع را بر حسب سیر تحول فعالیت های اجتماعی بررسی کنیم، می بینیم، در نخستین جوامع متکی به دامداری و کشاورزی چنین مسأله ای نمی توانست مطرح باشد. اما به محض آنکه عده ای صاحب دام یا زمین زراعی فراوان شدند و برای اداره آن عده ای دیگر را به خدمت گرفتند، رفته رفته هرچه بیشتر به نیروی کار دیگران متکی شدند و خودشان وقت کمتری به این کارها اختصاص دادند، پرسش گذراندن اوقات فراغت - حداقل برای معدود افراد مرفه و عملاً بیکار یا کم کار جامعه که از دسترنج دیگران زندگی می کردند - به صورت جدی تر مطرح می شد.

در عصر ما، مسأله اوقات فراغت و شیوه های گذران آن از ابعادی متفاوت با جوامع کهن مطرح شده است. به تعبیر دیگر، امروزه فقط اندیش مندان و صاحبان مکننت به این قضیه نمی اندیشند، بلکه هر کس در هر مقام و پایگاهی به آن فکر می کند تا برای گذران اوقات فراغت خود و فرزندانش چگونه برنامه ای طرح ریزی نماید که سودمند و سازنده باشد. مخصوصاً، به علت توسعه فن آوری و استفاده از دستگاه های خودکار، روزها و ساعات اشتغال افراد کمتر می شود و این فکر بیشتر قوت می گیرد که ساعات بیکاری را چگونه باید سپری کرد.

در مقاله حاضر این سؤال از زاویه ای محدود، یعنی از دید عده ای دانشجو بررسی شده است.

◁ ۲. نگاهی به آرای اندیش مندان

اگرچه می توان برای پیدا کردن ریشه های اندیشه و اظهار نظر درباره گذران اوقات فراغت به گذشته های دور و نزدیک رفت و نظریات متفکران را دنبال کرد،^۱ اما برای رعایت اختصار، فقط به نقل چند نمونه اکتفا می کنیم: ابتدا مطلبی از کتاب هشتم سیاست، از تألیفات ارسطو را مرور می کنیم:

«اوقات فراغت، فی‌نفسه شادی‌بخش و خوشحال‌کننده و منشاء لذت است. طعم این لذت را کسانی می‌چشند که دارای اوقات فراغت هستند و افراد پرمشغله از آن محروم‌اند. بنابراین، تعدادی رشته یادگیری و تربیتی وجود دارد که تحصیل در آنها باید با دید لذت‌بردن از اوقات فراغت باشد و به خاطر خودشان برای آنها ارزش قائل شویم».^۲

به طوری که از این سخنان بر می‌آید، ارسطو به اوقات فراغت از دید لذت‌بخش بودن این اوقات و فعالیت‌های مرتبط با آن می‌نگرد. از این رو، به مربیان توصیه می‌کند که کودکان و نوجوانان را برای گذراندن این اوقات به گونه‌ای آموزش دهند که بتوانند از آن لذت ببرند و این لذت «فی‌نفسه» باشد نه وابسته به منافع مادی و اقتصادی و اجتماعی آن.

در عصر حاضر، متخصصان آموزش و پرورش، روان‌شناسان و جامعه‌شناسان بیش از دیگران به این موضوع التفات دارند و در باره آن بررسی و اظهار نظر می‌کنند. همچنین، مراکز دانشگاهی و پژوهشی به این قضیه توجه خاصی مبذول می‌دارند، به طوری که تعداد بررسی‌های انجام‌شده در این مورد بسیار قابل ملاحظه است.

«دوروتی راجرز» بین برنامه‌ریزی اوقات فراغت کودکان و زندگی بزرگسالان رابطه می‌بیند؛ هرچند عقیده دارد که قسمتی از این اوقات را باید در اختیار اشخاص قرار داد تا به دلخواه و بر حسب ذوق و ابتکار خود از آن استفاده کنند. او می‌گوید:

«طبق سنت، دنیای اوقات فراغت کودک، دنیای خودش بود که در آن هرچه را دوست داشت، انجام می‌داد».

با این وصف، تعیین برنامه برای اوقات فراغت به کنترل نسبی مدرسه بر اوقات فراغت منتهی می‌شود و ممکن است در نهایت به کنترل کامل برسد. این حکم در مورد گروه‌بندی بزرگسالان برای ایجاد فعالیت در ساعات فراغت تحت عناوین مختلف، نظیر شرکت در گروه‌های مذهبی و هنری و مانند آن نیز صدق می‌کند. بی‌شک، فعالیت‌های اوقات فراغت در تقویت رشد کودکان مؤثر است، اما رسمیت‌دادن به تعلیمات اوقات فراغت ممکن است هدف‌های اساسی آن را - که ابتکار فردی، سازگاری گروهی در امور غیررسمی، و برکناری از مسؤولیت‌های تحصیلی مشکل و جدی است، - از بین ببرد.^۳

«سیداحمد احمدی» به توسعه صنعت و عنوان‌شدن گذران اوقات فراغت به روش سال‌های اخیر، توجه خاصی مبذول داشته، معتقد است که مخصوصاً در ایام تعطیلات تابستانی، مسأله اوقات فراغت محصلان مطرح می‌شود که باید برای آن

برنامه‌ریزی کرد. به بیان خودش:

«هرچه جامعه به طرف صنعتی شدن پیش رود، وقت اضافی و اوقات فراغت بیشتر می‌شود. تعطیل ساعات کار باعث افزایش وقت فراغت می‌شود... هرچند با پایان یافتن ماههای تحصیل و شروع تعطیلات تابستانی مسأله گذران اوقات فراغت دانش‌آموزان پیش می‌آید و طبعاً نیاز به برنامه‌ریزی و استفاده صحیح از این اوقات دارند.»^۴

«ایورموریش» می‌گوید:

«ضمن اینکه افراد را برای انطباق‌پذیری تربیت می‌کنیم، لازم است آنان را برای استفاده از اوقات فراغت نیز تربیت کنیم. در نهایت، ما افراد را برای زیستن، یعنی برای داشتن زندگی تا حد ممکن کامل و متعادل در جامعه تربیت می‌کنیم.»^۵

او سپس اضافه می‌کند که دلیل ازدیاد طرفداران تربیت برای گذراندن اوقات فراغت در عصر ما، این است که اکثر متخصصان آموزش و پرورش آن را «از مهمترین مضامین تعلیم و تربیت برای آینده می‌دانند.»^۶

«موریش» به دلایل پیدایی مسأله اوقات فراغت به سبک جدید اشاره کرده، می‌گوید: «امکانات برای فعالیتهای اوقات فراغت رو به افزایش است، ولی کیفیت فعالیتهایی که هر فرد دنبال می‌کند تا حدود زیادی نشانگر سابقه اجتماعی و یادگیری اوست. اگر حاصل جمع خوشبختی ما نه فقط به کار، بلکه به اوقات فراغت نیز بستگی داشته باشد، در آن صورت آموزش مدرسه‌ای باید به طریقی در جهت ارضای موفقیت‌آمیز این نیاز سوق داده شود.»^۷

نویسندگان کتاب روان‌شناسی رشد به نقل از «آمانی دومازدیه» می‌نویسند:

«فراغت، یکی از عناصر اساسی زندگی میلیونها کارگر شده است و ارتباطهای دقیقی با تمامی مسائل مهم مربوط به کار، خانواده، و سیاست دارد... فراغت سه نقش اساسی دارد: زدودن خستگی، تفریح، و رشد.»^۸

آنگاه به عنوان یک مطلب مهم به این نکته اشاره می‌کنند که «ازدیاد ساعات فراغت، بسیاری از عادات و آداب و رسوم مردم را چنان دگرگون ساخته که اگر بخواهند فراغت را به بهشت مصنوعی تبدیل کنند و آن را در پرورش شخصیت و قوای معنوی بکار ببرند، یادگیری نویسی مورد نیاز است.»^۹

همچنین، برای برنامه‌ریزی گذران اوقات فراغت و اهمیت آن در زندگی فردی و جمعی مزایای چندی برشمرده‌اند که برای رعایت اختصار فقط یک نمونه آن نقل می‌شود: «نتیجه

سازماندهی گروهی اوقات فراغت، ایجاد دایره ارتباطهای انسانی، از میان رفتن اندوه و فعل‌پذیری و نیز از بین رفتن بی‌تفاوتی نسبت به زندگی است. با تشویق افراد به دخالت فعال، زندگی روزانه مفهوم جدیدی می‌یابد و یک روح گروهی... افراد ساکن واحد ساختمانی را به حرکت و امید وامی‌دارد. سطح ذوقها و سلیقه‌ها بالا می‌رود و از آن طریق افکار نو، عاداتهای جدید زندگی، و روشهای فعالتر که موجب دلبستگی بیش از پیش انسان به زندگی اجتماعی و فرهنگی رایج می‌شود شکل می‌گیرد.^{۱۰}

◁ ۳. در اوقات فراغت چه می‌توان کرد؟

برای سپری کردن اوقات فراغت می‌توان به فعالیتهای متعددی روی آورد که ذوق و سلیقه و ابتکار فردی، سوابق تحصیلی و تجربی، ویژگیهای شخصیتی، یادگیریهای نخستین سالهای حیات، بخصوص فعالیتهای رایج در محیط مسکونی افراد در سنین پیش‌دبستانی، رضایت‌آمیز بودن فعالیتهای مشابه در سالها و ماههای اخیر و دهها عامل دیگر در آن مؤثر است. به همین علت، معمولاً هر کس و هر گروه به اوقات فراغت از یک زاویه نگاه می‌کند و آن را به شیوه خاص خود می‌بیند و می‌گذراند. با این حال، هرگاه بخواهیم فعالیتهای اوقات فراغت را به صورت کلی و صرف‌نظر از تفاوتهای فردی بررسی کنیم، می‌توان آنها را در مقوله‌های زیر خلاصه کرد:

روی آوردن به کارهای هنری و ذوقی مثل نویسندگی و سرودن شعر و تنظیم آهنگ و شرکت در اجرای برنامه‌های سینمایی، تأثر و مانند آن؛ استفاده از آنچه معلول پرکردن اوقات فراغت دیگران است، مثل رفتن به سینما و تأثر و گوش دادن به رادیو و تماشای تلویزیون و نظایر آن؛ سپری کردن اوقات فراغت در دامان طبیعت یا در هر نوع هوای پاک و سالم مثل قدم زدن و پیاده‌روی و کوه‌پیمایی؛ به سربردن در جمع دوستان و آشنایان برای دید و بازدید؛ کمک به پدر و مادر و خویشان و دوستان برای انجام برخی امور؛ شرکت در مجامع مذهبی و سیاسی و ورزشی و اجتماعی؛ و انجام کلیه فعالیتهای مشابهی که هدف آن کمک به بهداشت روانی و سالمتر ماندن است. به بیان دیگر، «می‌توان توسعه مهارتهای شناختی و خلاقیت و مهارتهای حسی - حرکتی و فعالیتهای مرتبط با اصلاح رفتار و تعالی شخصیت و اجتناب از آسیب‌پذیری در اجتماع و زندگی خصوصی» را جزء این عوامل دانست.^{۱۱}

۴. روش و محل بررسی

برای نظرخواهی از دانشجویان درباره چگونگی گذران اوقات فراغت آنان پرسشنامه‌ای حاوی ۱۸ پرسش بسته و یک سؤال باز تهیه شد.^{۱۲} در قسمت اول پرسشنامه فعالیت‌های کنونی دانشجویان در اوقات فراغت و در قسمت دوم آرزوهایشان برای بهتر سپری کردن این اوقات مطرح شد. سپس ۱۶۰ دانشجوی، ۸۰ پسر و ۸۰ دختر، به صورت تصادفی ساده از رشته‌های مختلف علوم انسانی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد رودهن انتخاب شدند تا به پرسشنامه پاسخ دهند. زمان انجام این بررسی، نیمسال اول سال تحصیلی ۱۳۷۴ هـ.ش بود.

۵. گروه نمونه آماری و روش نمونه‌گیری

در تاریخ اجرای این طرح، کل دانشجویان رشته‌های علوم تربیتی، روان‌شناسی، علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن حدود ۴۰۰۰ نفر بودند. به این علت، انتخاب ۵٪ آنان به عنوان نمونه موجه به نظر می‌رسید، هرچند به علت افت پرسشنامه، در نهایت این عدد به ۴٪ (۱۶۰ پرسشنامه) تنزل کرد.

از سوی دیگر، برای انتخاب نمونه‌ها سه نکته زیر مورد توجه بود:

- ۱- پاسخ‌دهندگان بر حسب جمعیت هر رشته تحصیلی انتخاب شوند.
- ۲- از هر دو جنس به نسبت مساوی نمونه انتخاب شود.
- ۳- پاسخ‌دهندگان به صورت تصادفی ساده انتخاب شوند.

۶. نتایج بررسی

با توجه به اینکه سؤال‌های پرسشنامه در دو قسمت تدوین شده بود تا هم وضعیت موجود و هم آمانهای دانشجویان را بسنجد، نتایج حاصل از اجرا و تجزیه و تحلیل نیز طبعاً در دو قسمت - اما به اختصار - عرضه می‌شود:

□ الف - فعالیت‌های اوقات فراغت دانشجویان

عمده‌ترین فعالیت‌های اوقات فراغت دانشجویان مورد مطالعه بدین شرح است:

- ۱- به‌طور کلی ۹۳٪ کل دانشجویان (۹۶٪ پسران و ۹۰٪ دختران) در اوقات فراغت از مطبوعات اعم از روزنامه، مجله، ماهنامه، فصلنامه، و کتاب استفاده می‌کنند* تا به یاری آن هم ساعات بیکاری و کم‌کاری را پر کنند و هم بر دامنه دانستیهای خود بیفزایند.

۲- در استفاده از مطبوعات، نسبت دانشجویان شهرستانی در مقایسه با دانشجویان تهرانی ۹۷ به ۸۷٪ است. این آمار نشان می‌دهد که به دلایل متعدد از جمله تنوع و تعداد کمتر مطبوعات در شهرستانها، دانشجویان شهرستانی اشتیاق زیادتری به مطالعه مطبوعات دارند؛ یا می‌توان گفت که امید بیشتری به حل پاره‌ای از مسائل خود به کمک مطبوعات در سر می‌پرورانند.

۳- ۶۱٪ دانشجویان، مطالعه روزنامه را بر دیگر مطبوعات مقدم می‌شمارند و ۳۹٪ باقی مانده، بیشتر، کتاب غیر درسی و سپس نشریه‌های ادواری مطالعه می‌کنند. با حدس قرین به یقین می‌توان گفت که دلایل عمده توجه دانشجویان به روزنامه، آگاهی از «مطالب روز» است، - در اینجا روزنامه به معنی واقعی کلمه «روزنامه» یا «نامه روز» است و اخبار را در اختیار خواننده قرار می‌دهد. - برعکس، کتب غیر درسی و نشریه‌های ادواری گران است، مطالب آن مناسب نیست، مرتب منتشر نمی‌شود، به راحتی در اختیار دانشجویان قرار نمی‌گیرد، عموماً جنبه تخصصی دارد، و مانند آن.

۴- ۳۳٪ دانشجویان (۲۴٪ پسران و ۴۲٪ دختران) گوش دادن به رادیو را جزو فعالیت‌های اوقات فراغت خود دانسته‌اند، در حالیکه ۶۷٪ آنها از این وسیله ارتباطی استفاده نمی‌کنند. به این ترتیب، می‌توان گفت که مقام رادیو در جامعه دانشجویی مورد بررسی در مقایسه با مطبوعات بسیار پایین تلقی می‌شود. در عین حال، لازم است اشاره شود که در بررسی حاضر دانشجویان دختر بیش از دانشجویان پسر به رادیو گوش می‌دهند که علت آن را می‌توان محدودیت زیادتر دختران در فعالیتهای خارج از منزل جستجو کرد.

۵- بیشتر دانشجویان به استفاده از سینما به عنوان محلی برای گذران اوقات فراغت علاقه چندانی نشان نمی‌دهند، زیرا جاذبه فیلمها را چندان چشمگیر نمی‌دانند. در این مورد، فقط ۳۰٪ دختران و ۴۰٪ پسران گفته‌اند که سینما را واجد چنین خصوصیتی می‌دانند. با این حال، عده دانشجویان شهرستانی که به سینما می‌روند از دانشجویان تهرانی زیادتر است.

۶- علاقه دانشجویان به ورزش و استفاده از امکانات مربوط در هر دو جنس، تقریباً مشابه است، کما اینکه در فعالیتهای هنری نیز از این بابت بین دانشجویان تفاوت چندانی دیده نمی‌شود.

□ ب - آرزوهای دانشجویان برای گذران اوقات فراغت

به طور کلی آرزوهای دانشجویان با بلندپروازی و علو طبع هماهنگی دارد واهم آنها را می توان به شرح زیر خلاصه کرد:

۱ - فعالیتهای فرهنگی؛ مثل شرکت در محافل علمی و دانشجویی، مطالعه آزاد، تحقیق، فراگرفتن زبان ترجمه، تدریس، بازدید از آثار باستانی، شرکت در فعالیتهای دانشگاهی، گردش علمی.

۲ - فعالیتهای هنری و صنایع دستی؛ نظیر: خیاطی، گلدوزی، آشپزی، مقاله نویسی، فیلمسازی، کشاورزی، دامداری، آهنگ سازی، نمایشنامه نویسی، بازی در تئاتر.

۳ - فعالیتهای سیاسی از هر نوع ممکن.

۴ - فعالیتهای ورزشی با توجه به امکانات.

۵ - سایر آرزوها که الزاماً با اوقات فراغت ارتباط مستقیم ندارد، اما در نوع خود قابل ملاحظه است، نظیر: داشتن وسیله نقلیه، تحصیل در محیط مناسبتر، آسودگی خاطر، امکان مسافرت به داخل و خارج کشور، برخورداری از شرایط ساده تر ازدواج، و تشکیل خانواده. از لحاظ مقایسه آرزوهای دانشجویان می توان به موارد زیر اشاره کرد:

الف - پسران و دختران در گذراندن اوقات فراغت برای فعالیتهای فرهنگی، تشکیل خانواده و به سر بردن با همسر و فرزندان، کارهای تفریحی و سرگرم کننده، کارکردن در قبال دریافت مزد، آرزوهای تقریباً مشابه دارند، حال آنکه تمایل پسران به امور سیاسی از دختران بسیار زیادتر است.

ب - به طور کلی، دامنه آرزوهای دانشجویان تهرانی از همتهای شهرستانی آنان گسترده تر است، در حالی که دانشجویان شهرستانی برای فعالیتهای ورزشی کمتر ولی برای کارکردن با مزد بیش از هم دوره های تهرانی خود ارزش قابل می شوند. به احتمال زیاد گران بودن کرایه خانه از جمله علل اساسی این امر است.

ج - دختران و پسران تقریباً به طور مشابه کارکردن با دریافت مزد را نوعی فعالیت اوقات فراغت می دانند که هر چند این عمل دقیقاً با هدف پرسشنامه مغایرت دارد، اما به نظر میرسد کثرت گرفتاری مادی جوانان و فشار ناشی از مسائل اقتصادی، آنان را به ابراز چنین موضعی هدایت کرده است.

جدول شماره ۱: آرزوهای دانشجویان برای گذران اوقات فراغت

تهرانی		شهرستانی		پسر		دختر		جنس و محل تولد	
								نوع فعالیت	
تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد		
۵۲	۶۵	۵۸	۷۲/۵	۵۷	۷۱/۲۵	۶۳	۷۸/۷۵	فرهنگی	
۴۹	۶۱/۲۵	۳۸	۳۷/۵	۲۷	۳۳/۷۵	۱۸	۲۲/۵	هنری و صنایع دستی	
۲۴	۳۰	۱۷	۲۱/۲۵	۳۴	۴۲/۵	۱۵	۱۸/۷۵	سیاسی	
۳۷	۴۶/۲۵	۲۲	۲۷/۵	۴۷	۵۸/۷۵	۵۱	۶۳/۷۵	خانوادگی	
۴۲	۵۲/۵	۳۰	۳۷/۵	۴۱	۵۱/۲۵	۴۸	۶۰	تفریحی و سرگرمی	
۴۳	۵۳/۷۵	۳۲	۴۰	۲۲	۲۷/۵	۱۷	۲۱/۲۵	ورزشی	
۳۵	۴۳/۷۵	۶۸	۸۵	۳۶	۴۵	۲۸	۳۵	کارکردن با مزد	

در توضیح جدول شماره (۱) ذکر چند نکته ضرورت دارد:

۱ - چون دانشجویان در انتخاب گزینه‌های سؤالات محدودیت نداشته‌اند، جمع اعداد ستونهای «تعداد» در هر چهار مورد (ستونهای عمودی جدول) از ۱۰۰ بیشتر است. به بیان دیگر، پرسشنامه طوری تنظیم شده بود که پاسخ‌دهنده می‌توانست، بیش از یک انتخاب داشته باشد.

۲ - «کارکردن با مزد» عنوانی است که با استفاده از آنچه دانشجویان «در سؤال باز» پرسشنامه نوشته بودند، انتخاب شد، زیرا از لحاظ منطقی نمی‌توان آن را فعالیت اوقات فراغت دانست. به بیان ساده‌تر، در تدوین پرسشنامه مقوله‌ای به نام کارکردن مطرح نشده بود، اما چون در سؤال باز تعداد قابل ملاحظه‌ای از پاسخ‌دهندگان به این نکته اشاره کرده بودند، لازم آمد تا در جدول به آن اشاره شود.

۳ - واژه «خانوادگی» یک عنوان کلی است که برای سهولت درج در ستون افقی جدول انتخاب شده، وگرنه عنوان اصلی گزینه «تشکیل خانواده و به سر بردن در جمع همسر و فرزند یا فرزندان» بود. بنابراین، آنچه را در این گزینه مشخص شده، می‌توان نشانه‌ای از دلبستگی جوانان به امور خانوادگی دانست.

۷. مشکلات دانشجویان برای گذران اوقات فراغت

اگرچه جدول شماره یک به‌طور تلویحی نشان‌دهنده مشکلات اساسی دانشجویان برای

گذران بهینه اوقات فراغت است، اما به استناد آنچه از پاسخنامه‌ها برمی‌آید، عمده‌ترین مشکلات مذکور را می‌توان بدین شرح خلاصه کرد:

الف - در گروه پسران مشکلات مادی، اجتماعی، خانوادگی (نداشتن همسر) و تربیتی به ترتیب مهمترین است، حال آنکه این ترتیب برای دختران، مادی، تربیتی، اجتماعی و خانوادگی است. به این دلیل، می‌توان گفت که جامعه دانشجویی مورد مطالعه، بیش از هر چیز مشکلات مادی دارد و احتمالاً فقر نسبی خانواده‌ها، گران شدن روزافزون اجناس، مواد مصرفی و غذایی، بویژه شهریه و کتاب، کرایه رفت و آمد و اجاره منزل و موارد مشابه آن از مهمترین معضلات و مشکلات آنان است.

ب - در زمره مشکلات تربیتی و سیاسی و شخصی می‌توان به کوچک و شلوغ بودن محیط زندگی دانشجویان اعم از خانه پدری یا محل استیجاری، نداشتن همسر، مهمانداری اجباری از اقوام و بستگان و آشنایانی که از شهرستان به دیدن آنها می‌آیند، یا به هر علت مهمان آنها می‌شوند، انجام دادن اکثر امور زندگی، به تنهایی برای کسانی که دور از خانواده زندگی می‌کنند، اشاره کرد. در این مقوله نیز دختران و پسران چندان تفاوتی با هم ندارند.

ج - عوامل روانشناختی، نظیر احساس خستگی، دلزدگی، ترس یا نگرانی از آینده، دلسردی به درس، نداشتن هدف روشن برای آینده و نظایر آن که به‌طور کلی، معلول عوامل مادی، تربیتی، سیاسی و شخصی است.

جدول شماره ۲: موانع عمده دانشجویان برای گذران مطلوب اوقات فراغت

پسر		دختر		جنس	
				مانع	
برصد	تعداد	برصد	تعداد		
۸۸/۷۵	۷۱	۶۷/۵	۵۴	مادی	
۵۲/۷۵	۴۳	۶۵	۵۲	تربیتی	
۸۲/۵	۶۶	۶۳/۷۵	۵۱	اجتماعی	
۶۱/۲۵	۴۹	۳۷/۵	۳۸	خانوادگی	
۴۵	۳۶	۳۶/۵	۲۹	سیاسی	
۴۳/۷۵	۳۵	۳۰	۲۴	روانشناختی	
۳۳/۷۵	۲۷	۲۵	۲۰	شخصی	
۳۱/۲۵	۲۵	۲۱/۲۵	۱۷	سایر	

با آنکه ارقام مندرج در جدول شماره (۲) کاملاً روشن است، اما شایان ذکر است که در این جدول نیز جمع اعداد و درصد ستونهای عمودی همخوان نیست چرا که پاسخ‌دهندگان در انتخاب گزینه‌ها آزادی عمل داشته‌اند. بنابراین، هر ستون تنها به صورت افقی قابل تفسیر و مقایسه است. نکته دیگر اینکه در جدول شماره (۲) نیز منظور از واژه «خانوادگی»، تمایل دانشجویان به تشکیل خانواده و سپری کردن تعدادی از ساعات فراغت خود با آنان می‌باشد.

۸. چند پیشنهاد

با آنکه جداول شماره (۱) و (۲)، هر کدام به نوبه خود، گوشه‌هایی از آنچه را باید انجام داده آشکار می‌سازد، اما اشاره‌ای گذرا به این مقوله برای تأکیدی آشکارتر، و جلب توجه بیشتر، ضروری به نظر می‌رسد؛ به همین علت پیشنهاد می‌شود، در برنامه‌ریزی اوقات فراغت دانشجویان نکات زیر مورد توجه قرار گیرد:^{۱۳}

۱- اگر در شهرهای بزرگ یک سینما و در شهرهای کوچک ساعتیایی از یک سینما را به نمایش فیلمهای مورد علاقه جوانان دانشجو اختصاص دهند و در انتخاب این فیلمها دقت شود که جنبه علمی - آموزشی قوی یا سرگرمی سازنده داشته باشد، ضمن کمک به پرکردن اوقات فراغت دانشجویان، برای آنان امکانات متعدد یادگیری ضمنی یا پنهان نیز فراهم خواهد شد.

۲- تأمین خوابگاه دانشجویی در مناطق نزدیک به مراکز عمومی نظیر بوستان، کتابخانه، زمین یا ورزشگاه و ... می‌تواند عملاً به دانشجویان شیوه‌های استفاده بهتر و سازنده‌تر از اوقات فراغت را بیاموزد.

۳- ایجاد مراکز ورزشی در دانشگاهها و دیگر مؤسسات آموزش عالی به دلایل متعدد از جمله گذران سالم اوقات فراغت، حفظ یا ایجاد تندرستی، زمینه‌سازی برای تربیت قهرمانان ورزشی و جلوگیری از بسیاری انحرافات رفتاری توصیه می‌شود.

۴ - به طوری که از تفکیک پاسخهای دانشجویان برمی‌آید، در بین برنامه‌های رادیویی، اخبار و موسیقی (یا به تعبیر سالهای اخیر «سرود») بیش از بقیه مورد توجه دانشجویان است. اگر اظهار نظر ۱۶۰ دانشجو را «مشتی نمونه خروار» بگیریم، به این نتیجه می‌رسیم که برنامه‌های مربوط به دانشجویان از لحاظ کمی و کیفی، شنوندگان بالقوه را جذب نکرده و لازم است در محتوای آن - و نیز احتمالاً در ساعت پخش آن - تجدیدنظر شود. بی‌شک،

اجرای این پیشنهاد به بررسی زیادتری نیاز دارد.

۵- توسعه فعالیت‌های دانشجویی یا کار در قبال پرداخت حق‌الزحمه از جمله اقداماتی است که باید مورد توجه قرار گیرد. در واقع، با گرفتاری‌های نسل جدید دانشجویی، سخن‌گفتن از اوقات فراغت چندان مفهوم ندارد، چرا که بیشتر دانشجویان در پیچ و خم مشکلات و معضلات اجتماعی گرفتارند. به این دلیل، چنانچه فعالیت‌های دانشجویی و از آن میان کار همراه با دریافت دستمزد گسترش پیدا کند، هم در پرکردن اوقات فراغت مؤثر است و هم اندکی از مشکلات مالی دانشجویان نیازمند را حل خواهد کرد.

منابع و پی‌نوشت‌ها

- ۱- برای مثال، علاقه‌مندان می‌توانند به منابع زیر مراجعه کنند:
 - ماهنامه تربیت، سال هفتم، شماره ۱۰، ۱۳۷۱ ه.ش.
 - ماهنامه تربیت، سال هشتم، شماره ۱۰، ۱۳۷۲ ه.ش.
 - نشریه شماره ۲۱ انجمن اولیا و مربیان
 - ایرج شگرف نخعی، تحقیقی در مورد گذراندن اوقات فراغت دانش‌آموزان، تهران، دانشگاه تربیت معلم، ۱۳۵۰ ه.ش.
 - سیداحمد احمدی، روان‌شناسی نوجوانان و جوانان، اصفهان: نشر مشعل، چاپ دوم، ۱۳۶۹ ه.ش.
 - علی پورطالبی، چگونگی گذران اوقات فراغت نوجوانان، مشهد، دانشگاه فردوسی، ۱۳۵۲ ه.ش.
- ۲- ایورموریش، درآمدی به جامعه‌شناسی تعلیم و تربیت، ترجمه غلامعلی سرمد، تهران، مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۷۳، صفحات ۹۹ تا ۲۹۸.
- ۳- دورونی راجرز، روان‌شناسی کودک، ترجمه و اقتباس غلامعلی سرمد، تهران، نشر آوای نور، ۱۳۷۳ ه.ش، ص ۲۱۰
- ۴- روان‌شناسی نوجوانان و جوانان، ص ۱۰۲ و ۱۱۰.
- ۵- درآمدی به جامعه‌شناسی تعلیم و تربیت، ص ۷۲.

- ۶- همان، ص ۹۷.
- ۷- همان، ص ۱۴۰.
- ۸- حسن احدی، نیکچهره محسنی، روان‌شناسی رشد، تهران، چاپ و نشر بنیاد، ۱۳۷۰ هـ.ش، ص ۲۱۵.
- ۹- همان.
- ۱۰- همان، ص ۲۱۶.
- ۱۱- ماهنامه تربیت، سال هشتم، شماره ۱۰، ۱۳۷۲، صفحات ۱۱۱-۱۱۰.
- ۱۲- این پرسشنامه نخست توسط آقای سیامک صادقی در خرداد ۱۳۷۲ در «دانشگاه آزاد اسلامی رودهن» در سطح ۶۰ دانشجوی علوم تربیتی و روان‌شناسی اجرا شد، که چون در اجرای آن مشکلی بروز نکرد، سؤالها را برای جامعه دانشجویی مطلوب دانستیم و بررسی حاضر توسط نویسنده مقاله به انجام رسید.
- * آنچه بعد از این علامت آمده، استنباط محقق است نه نظر دانشجویان، زیرا تحقیق انجام شده وصفی است و نمی‌توان از آن به صورت علی نتیجه‌گیری کرد.
۱۳. شایان یادآوری است که پیشنهادهای پنجگانه با این صراحت، نظر دانشجویان نیست، بلکه استنباط محقق است برگرفته از پاسخهای آنان به سؤالهای پرسشنامه؛ اگرچه تا حدودی نیز به تجربه‌ها و آرزوهای محقق استوار است که البته این‌گونه پیشنهاد نوشتن اندکی با عرف تحقیق فاصله دارد و لذا خوانندگان، پژوهشگر را عفو خواهند کرد.

